

Vaska skolniece pie zvaigžņu atlanta

Anna Veismane

Ir divi vārdi, ko kompozīcijas nodarbībās nekad nelietoju, – ‘pareizi’ un ‘nepareizi’.
‘Pareizi’ apzīmēju ar epitetiem – spilgti, muzikāli, loģiski, neparasti, pārliecinoši, skanīgi, tēlaini, negaidīti, pietiekami izvērsti, krāsaini.
‘Nepareizi’ drīzāk skanētu kā – pavirši, neērti, neizspēlējami, neloģiski, nepārdomāti, neinteresanti, pārāk gari vai īsi, neskaidri, bezpersoniski.

Kas gan būtu atskaites punkts kategoriskam ‘pareizi-nepareizi’ vērtējumam? Klasicisms, nacionālromantisms, Arnolds Šēnbergs, intuitīvisms, popmūzika, radio, televīzija, tu vai es? Protams, ka ne jau es, jo nezinu, kāds brīnums radošajā šķīstītavā var piedzimt un izšķīlīties. Saskaņos ar nākotnes idejām, ar paaudzi, kas būs pēc manis. Es pat neesmu bāze, pamats vai pirmais pakāpiens.

Praktiski esmu skolotāja, kas gaida audzēkņus uz nodarbībām, jo zinu, ka re-

gulārs darbs, pētījumi un pārrunas ir lietderīgas. Varu kādu ieaicināt (labprātīgā ieslodzījumā) blakusklasē, jo zinu, ka vismaz kaut kas tiks uzrakstīts, ja laika vairs nav. Varu palīdzēt pierakstīt, ja kāda audzēkņa roka nav pietiekami veikla un prasmīga. Arī man par to reizēm jādomā, kāds ir vienkāršākais un uzskatāmākais pieraksta veids. Es varu atskaņot ierakstus, kopīgi ar audzēkni analizēt skaņdarbus, skatīties videomateriālus pēc mana iepriekšizvēlēta plāna, vai arī tāpēc, ka pēkšņi esmu atradusi kaut ko aizraujošu.

Varu atvērt trīsdesmit gadu senas dzeltenas burtnīcas ar uzrakstu “Anneles melnrakstu komponista burtnīca”...

Burtnīcās rakstītais aptver septiņus gadus Zvejniekiema mūzikas skolā (tagadējā Vidzemes jūrmalas MMS), kad reizi nedēļā kompozīcijas stundās tikos ar Pēteri Vas-ku. Vai toreiz manā attieksmē bija jūtama

pietāte un biklums blakus tik lielam un pieredzējušam komponistam? Sev par neglaimojošu atziņu – nē, par ko liecina daudzie komponista norādījumi par nepabeigtiem skaņdarbiem, nepārrakstītiem valšiem un prelūdijām, neizvērstiem pavadījumiem, pamestām idejām.

Komponists ar plašu vērienu rakstījis vēstules manai mammai, precīzi norādot, kas man noteikti jāizdara. Tāds varbūt piezemēts, ar savām bērnišķīgajām lietām aizņemts skatījums no manas puses.

Tomēr atceros noslēpumainus brīžus, kad Pēteris Vasks pieskārās kādai savas daiļrades stīgai, it kā starp citu pieminēdams darbus, kas, kā vēlāk noskaidroju, tapuši šajā laikā. Pieminēta tika “Baltā ainava” (kas gan rakstīta 1980. gadā), un tā kalpoja kā piemērs, kurā var izmantot tikai balto vai melno krāsu. Manā burtnīcā ir versija par dziesmu “Puisīt’s gāja zaķi ķert” ar (nez kāpēc?) Pētera Vaska dziesmai līdzīgām intonācijām. Tāds gadījums nav vienīgais, atradās arī ar Ojāra Vācieša vārdiem sacerēta dziesma “Sērkociņš”, kas lieliski turpina Romualda Kalsona dziesmas “Sērkociņš” intonācijas. (Lai nediskreditētu savus pirmos radošos mēģinājumus, vairāk piemēru neminēšu.)

Reizēm uzvirvoja sajūta, ka pieskaros varēnam ideju magnētiskajam laukam, iespējami personības spēkam, kas nekad didaktiski neaudzināja, bet spēja mani apmulsināt ar klusu, iekšēji suģestējošu enerģiju. Uzvir-

voja arī sprāgs temperaments, kad Pēteri Vasku kaut kas sajūmināja vai, tieši otrādi, aizkaitināja. Un aizkaitināt viņu varēja nacionālie jautājumi, latvietības nonicināšana vai vienkārši pavirša un nepareiza latviešu valodas lietošana, gaušanās, pasivitāte, viedokļa glēvums. Nojautu arī iekšēju smeldzi un saspringumu, kas sakņojās toreizējā politiskajā un ekonomiskajā neziņā, bet to atskārtu tikai vēlāk.

Caurskatot savas burtnīcas, ievēroju trīs pamatuzdevumus,

kompozīcijas nodarbību stūrakmeņus, kas tika vērtēti ar atzīmi.

Pirmais. Melodiju sacerēšana. Skolotāja uzrakstīts paraugs, kas jāattīsta. Šeit atrodo piezīmes par teikuma uzbūvi, kulmināciju, zelta griezumam, variēta atkārtojuma veidiem.

Otrais. Interesantu akordu sacerēšana tā, lai no tiem vēlāk varētu izveidot skaņugleznu (tieši tādu apzīmējumu Pēteris Vasks lietoja).

Trešais. Savu ieceru īstenošana, pareizs pieraksts, mūzikas terminoloģijas skaidrojumi.

Forma, kontrasti. Atkārtojumi, nekad ne burtiski, tas bija stingrs skolotāja noteikums – neko divreiz bez izmaiņām neatkārtot.

Uz šiem trim vaļiem balstās mans pašreizējais kompozīcijas mācīšanas veids. Ap-

ANNA VEISMANE (1976):

- pasniedz kompozīciju un dziedāšanu Ādažu mūzikas un mākslas skolā,
- komponē mūziku korim, orķestrim, soloinstrumentiem, kameransambļiem, filmām un teātra izrādēm, un darbi skan Eiropā, Japānā un ASV,
- sevišķi interesējas par violu *d’amore*,
- rīko ikgadēju konkursu “Skaņuraksti Ādažos”

zināti neminu vārdu 'metodika', kaut tāda ir uzrakstīta, jo vārds 'metode' asociējas ar neelastību, ar neradošu pakļaušanos sistēmas ierobežojumiem.

Kompozīcijas nodarbībās Ādažu MMS, kur šobrīd strādāju, ar audzēkņiem klausāmajās dažāda stila un žanra mūzikā. Pasaules mūzikas literatūras kurss mūzikas pamatskolā apraujas līdz ar impresionismu. 20. gs. mūzika, nemaz nerunājot par 21. gs., ir baltais plankums, tukšums. Tukšumu aizpilda plašsaziņas līdzekļu piedāvātā gaume.

Vēlos parādīt, ka mūzika var būt kā lēcieni izplatījumā, brīvība, drosme, fantāzija, personības spēks, trokšņi un klusums. Redzu, ka iepriekšējā laikmeta stilistiskā daudzveidība spēj mūsdienu bērņus ieinteresēt visvairāk. Piemēram, Keidža, Berio, Štokhauzena, Mesiāna mūzika. Stīva Reiha repetitīvā mūzikas valoda, arī post-minimālisms populārās mūzikas kontekstā šķiet pavisam saprotams. Bērņiem ir viegli uztvert ārpusmūzikālu domu, konceptuālu ideju kā spēli. Tas gan nenozīmē, ka laikmetīgā mūzika viņiem vienmēr patīk. Mani audzēkņi ir dzirdējuši, kas ir grafiskā notācija, sagatavotas klavieres, improvizācijas teātris, sēriju tehnika, aleatorika, arī praksē izmēģinājuši. Komponistu vārdi un sarežģīti nosaukumi lai paliek kā garāmslidoši mirkli. Izziņai un precizitātei laika pietiks, ja tikai būs interese.

Mēģinām atdarināt mūzikas piemērus, īpaši labi izdevās zīmēt pašiem savas zvaigžņu kartes kā Keidža skaņdarbā "Zvaigžņu atlants" vai stripsodijas kā Ketijas Berberjanas "Stripsodijā", turklāt ar atskaņojumu, un šis bērnu radītās stripsodijas var atrast vietnē youtube.com.

Bērņiem patīk zīmēt savas iedomu partitūras – vienkārši aizpildīt A3 partitūras lapas ar izdomātām zīmēm un tēliem. Tieši tik nesaprotamas viņiem izskatās daudzas nošu lappuses. Melodiju sacerēšanā kā ierosmes avotu rādu Pēterā melodijas bez ritma, Mesiāna melodijas modos, Vēberna sērijas. Daudzi jaunie autori vēlas rakstīt klavierēm, tāpēc mācību gada sākumā pētījām Kurtāga "Prelūdiju un valsī *in C*" un *Perpetuum mobile* no krājuma "Spēles" (*Játékok*), arī Debisi "Etīdes" kā asprātīgus piemērus tradicionālu izteiksmes līdzekļu – trijskaņu, gammu, *glissando* – lietošanai.

Konkrēti uzdevumi bērņiem ir labi izprotami, jo norāda precīzu darbības lauku. Noder arī mani pieraksti par motīva atvasināšanu, tematisma attīstības principiem no Valentīnas Holopovas grāmatām.

Jaunās mūzikas atskaņošana līdzinās iekāpšanai nezināmā zonā. Pieredze, no kuras mācās visi – topošais komponists, jaunie atskaņotājmākslinieki, skolotāji, visbeidzot arī klausītāji. Tā ir iespēja izmēģināt jaunās paplašinātās spēles tehnikas, apgūt neredzētus nošu pieraksta veidus, tas ir veids, kā atklāt un izpaust visdažādākos

talantus, atļaušanās būt ārpus 'pareizā' un 'nepareizā'.

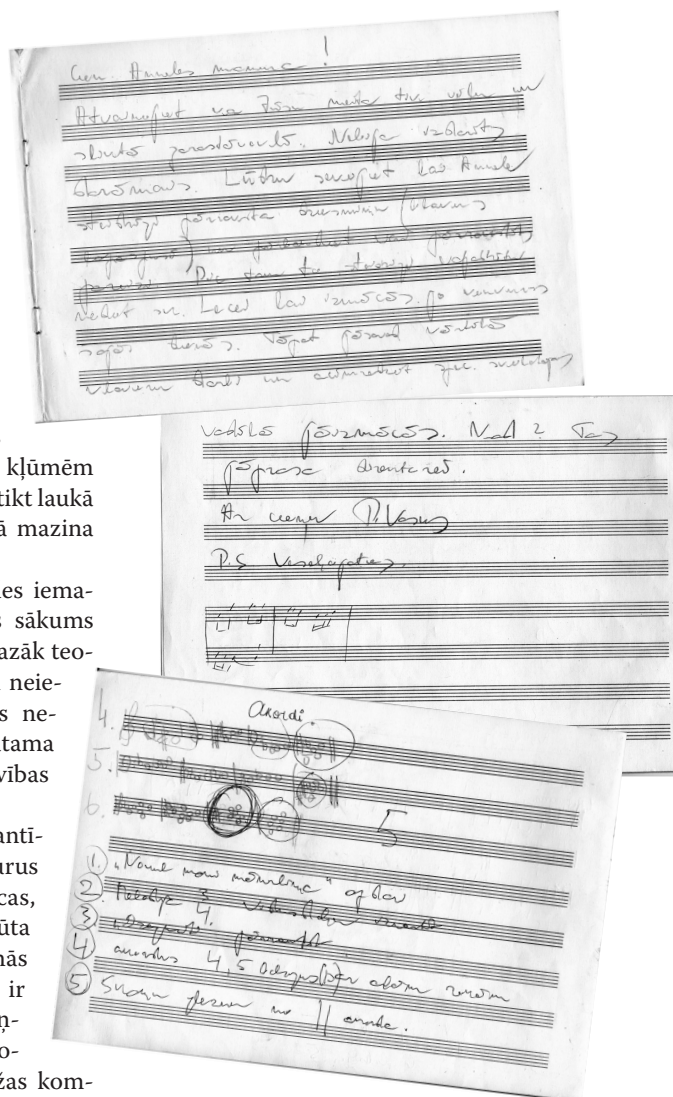
Būtiska kompozīcijas stundu daļa ir improvizācija. Fantāzijas lidojums nepieņļ iekšējo sajūtu par mūsu garīgo būtību. Galvenais ir iesākt, un tad improvizācijas mēdz plūst kā nebeidzamas straumes pāri stundu robežām, telefonzvaniem, skolotājas neuzkrītošiem mājieniem, ka laiks doties uz nākamo nodarbību. Instrumentu spēles skolotāji atzīst, ka improvizācijas praktiskais ieguvums ir spēja izķepuroties no kļūmēm uzstāšanās laikā, spēja izlaipot un tikt laukā sausām kājām. Ir arī cerība, ka tā mazina bailes no 'nepareizām' notīm.

Sava izvēlētā instrumenta spēles iemaņas un draiskā nejausība ir labs sākums skanisko iespēju izziņāšanai. Jo mazāk teorētisko zināšanu, jo svabadāka un neierobežotāka izpausme. Tonalitātes neizbēgamā dominante visvairāk jūtama 4. un 5. klasē, vēlāk atdzimst brīvības apjaušana, kaut ceļi ir atšķirīgi.

"Iedeju lietus" raksturīgs talantīgiem, ļoti radošiem bērņiem, kurus nes fantāziju pasaule. Idejas traucas, norāda, apraujas, aizmirstas. Šī sajūta šķiet pazīstama. Varbūt tāpēc manās pirmajās kompozīcijas burtņiņās ir vairāk iesāktu, nekā pabeigtu skaņdarbu. To saprotu, tomēr mans skolotājas prasīgums liek vismaz dažas kompozīcijas izstrādāt un pabeigt.

Šobrīd bērņiem nozīmīgs ir mērķis – taustāms, izgaršojams, skatāms, baudāms, piemēram, konkursi, atzinība. Mans mērķis, rīkojot jaunrades konkursu "Skaņuraksti Ādažos", ir saglabāt interesi par kompozīciju un improvizāciju ne tikai savā skolā, bet plašākā mērogā. Retas ir tās skolas, kurās vēl ir kompozīcijas nodarbības. Novērtēju savu pirmo unikālo pieredzi mūzikas skolā, mācoties pie Pētera Vaska. Man ir svarīga saikne ar jauno paaudzi, ideju apmaiņa, varbūt tas ir kā jaunības eliksīrs, kas rada ilūziju, ka nenovecojam.

Brīdī, kad sāku meklēt materiālus par mūzikas skolas laiku un Pēteri Vasku, sapratu, ka nevaru nepieminēt savu pirmo klavierspēles skolotāju Ēriku Barkāni, kuras audzēkņi Vidzemes pusē joprojām viņu atceras un noteikti turpina skolotājas stingro un pašai dziedīgo darbu. Pēc izcelsmes igauniete, viņa bija ieprecējusies Latvijā un visu darbu mūžu aizvadīja Saulkrastos. Tik ilgas stundas pavadītas viņas klasē un mājās, reizēm spēļu visu dienu, kamēr skolotāja apkopa mājas soli un no otras istabas tikai uzsauca – vēlreiz! Nevarētu teikt, ka šāda stingrība man ļoti patika, bet manī bija pilnīga pārlicība un paļaušanās skolotājas gribai un viedoklim. Jutu, ka Ērika Barkāne bija autoritāte citu kolēģu vidū. Uzticēšanās

skolotājam un pirmie panākumi ļāva pārvarēt slinkuma uzplūdus. Ar piepūli, bet bez šaubīšanās izpildīju viņas norādījumus. Izpratni par frāzēšanu, mūzikas attīstības loģiku, kā un kas jāklusās spēlējot, nepieciešamību daudz vingrināties es ielieku savā pieredzes un atmiņu kabatā.

Ar klavierspēles skolotājiem man vienmēr izveidojušās īpašas attiecības – arī ar Benitu Ābeli Dārziņskolas laikā un Jāni Matuli Mūzikas akadēmijā. Tās bija skaidros noteikumos balstītas, motivējošas un atklātas. Brīnišķīgi, ka līdztekus klasiskajam repertuāram skolotāji piedāvāja spēlēt visdažādākos 20. gs. skaņdarbus. Pabūt spoguļa otrā pusē kā interpretam ir ļoti vērtīgi – tā, it kā ieraudzītu lietu patieso dabu.

Kompozīcijā ne vienmēr varēju skaidri formulēt, ko, kā un kāpēc gribu rakstīt. Tādēļ nezinu, cik viegli vai sarežģīti bija maniem kompozīcijas skolotājiem – Pēterim Vaskam, Imantam Zemzarim, Romualdam Kalsonam, Jurim Karlsonam – atrast īsto atslēgu skološanā.

Tagad saviem audzēkņiem jautāju – vai mūzika, ko uzrakstīji, tev pašam patīk? Kāds ir šīs mūzikas mērķis? Ko tu vēlies pateikt? Kādas emocijas šī mūzika pauž?

Vai var būt vēl vienkāršāki jautājumi? Tie ir paši sarežģītākie. 🎵